

Nyiregyháza	Ny 53	Tanárképző Főiskola
Pécs	P 2	Tanárképző Főiskola
Szeged	Sz 1	József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtára
	Sz 10	Tanárképző Főiskola

J E G Y Z E T E K

1. Az OPKM keretében végzett két korábbi felmérés alapján A középiskolai tanárok olvasási kulturája címmel doktori értekezést készített. – 1971-72-ben ugyanő az OPKM és a KMK megbízásából vizsgálta – 1200 személyes mintavétellel – a pedagógusok tájékozódási és könyvtárhasználati szokásait. Kutatási jelentése Pedagógusok – információ – könyvtár címmel megjelenés alatt áll.
2. A pedagógusok és a szépirodalom. Kiad. az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ. Bp. 1972. 78 p.
3. Az iskolai könyvtárak helyzete. Felmérés 119 iskolában. Közread. a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülete Piackutató Csoport. Bp. 1972. 128 p.

Periférikus kiadványfajták a KSH Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat gyakorlatára alapján

WALLESHAUSEN Gyula – ZÁCHNÉ RUTHNER Mária

Határainkon innen és túl a kiadványáradat gátjának szakadását jelzi a statisztika. A nyomdák ontják termékeiket s közöttük mind gyakoribbak az olyan kiadványtipusok, amelyek korábban csak ritkán, vagy egyáltalán nem jelentkeztek.

A válogató ilyenkor tétovázik: helyezze-e a hagyományosan (és sok energiáfordítással) leltározandó-feldolgozandó anyag kocsijára, dobja egyenesen a papirkosárba, vagy efemernek minősítve, gyűjtse, valamelyik üres polcon feltáratlanul, a szorgos, könyökvédős kutatóra bízva, hogy a poros kötetek átböngészésével bukkanjon a keresett kiadványra?

Kételye nem indokolatlan: gyakran csak utólag derül ki mi az efemer és mi a maradandó érték. De létezik-e egyáltalán efemer nyomdatermék, amelyet minden könyvtár nyugodt lelkiismerettel szemébe hajíthat? Ugy véljük nincs! A maga helyén minden kiadvány értékes lehet. Egyetlen meghívó, kalauz dokumentálja esetleg az utókor számára az adott művész tárlatát. Egy prospektus

perdöntő bizonyítéka lehet egy korát megelőző gép, műszer ügyében a gyár vagy a tervező primátusának. S az egyetemi könyvtárak a megmondható: tanrendek, tantárgyi programok milyen becsesek lehetnek már néhány év múltán is, ha az oktatás korszerűsítését követeli az élet. A példákat sorolhatnánk tovább. Az óvatosság tehát nem árt!

Éppen a megfontolások szülték bizonyos kiadványfaját elkülönített kezelést, feltárását (pl. vállalati irodalom, kutatási jelentések, oktatási jegyzetek stb.), a kör azonban ennél jóval bővebb. Az elmúlt egy-két évben – a levéltári törvény folyamánként – tömegével láttak napvilágot a "szervezeti és működési szabályzatok", (gyűjtőnéven: szabályozott utasítások), amelyeket ugyan belső használatra (néha mégis pompás kiállításban!) szántak létrehozói, tömegükben azonban az e témakörrel foglalkozóknak elsődrendű kutatási anyagul szolgálnak. (Ezeket bizonyára levéltári anyagnak minősíti a levéltáros, ha kezébe kerül egy-két évtized múlva, de addig vajon ki gyűjtse és bocsássa az érdeklődő rendelkezésére, ha nem a könyvtáros?)

Mennyi lehet e kiadványok száma? A válaszhoz – kiindulásul – vizsgáljuk meg a hazai kiadványi statisztikát (1).

Év	Könyvek	Füzetek(2)	száma				Vegyes kiadványok	Összesen
			Jegyzetek, sokszorosítások	Különlenyomatok	Zene- és művek	Képek és térképek		
1960	2,972	2,363	7,756	3,752	601	149	1,638	19,231
1965	3,953	676	8,968	5,170	567	27	3,464	22,825
1972	6,648	645	11,037	7,439	544	90	4,864	31,267

A hagyományos kiadványfajtákkal: könyvekkel (1972-ben mindössze az összes kiadványok 21,3 százaléka), füzetekkel (2,3 százalék), továbbá a zeneművekkel, képekkel és térképekkel most nincs dolgunk. A különlenyomatokat is mellőzzük. (Ezekre – bár számuk növekszik – egyes könyvtárak nem sok gondot fordítanak, különösen ha az eredeti mű állományukban szerepel. Mások egyszerűsítetten kezelik: tárgykörök, szerzők, esetleg címek szerint állítják fel. Ismét mások feldolgozzák – a terjedelemtől függően.)

Tehát két olyan figyelmet érdemlő rovatunk maradt, amelynél el kell időznünk. Az egyik a vegyes kiadványoké: 1960-ban 1638, 1965-ben 3464, 1972-ben már 4864. A másik a "Jegyzetek, sokszorosítások" rováta, amelybe – 1972-ben – a kiadványok több mint egyharmada (11 037) került. Ebből azonban mindössze 3173 az oktatási célú jegyzet (középiskolai: 19, egyetemi, főiskolai: 2734, tanfolyami: 420) a többi (7864) a "nem tanulmányi célt szolgáló" sokszorosítvány (3).

Itt kell megjegyeznünk, hogy a könyvrovatban is szerepel kb. 2000 sokszorosítással előállított kiadvány. A fentiek után a két említett rovatban rejtőző, általunk periférikusnak nevezett, 1972-ben megjelent kiadványok mennyiségét könnyen kiszámíthatjuk:

Vegyes kiadványok	4864
Nem tanulmányi célt szolgáló sokszorosítások	7864
Összesen:	12728

Az 1972-ben megjelent összes kiadványok tehát mintegy 40 százaléka periférikus jellegű. Lehet, hogy számuk kevesebb lesz, ha kiszűrjük közülük az időszaki kiadványokat. Ezek lapengedély nélkül, rendszeresen vagy rendszertelenül látnak napvilágot; műfajuk megállapításához gyakran több számukat is kézbe kell vennünk. Feltételezhetően nemcsak e két rovatban találkoztunk velük, hanem másutt is. (Problematikájuk szerteágazó és figyelmet érdemel, máskor szólunk róla.)

Mindezekkel kötelezpéldányos eredetű anyagban találkozunk a KSH Könyvtára. E nagy tömeg kézbevétele, egyenkénti vizsgálata kényszerítette arra a könyvtárat, hogy megkísérelje tipizálásukat, mert csak ennek birtokában döntheti el következetesen és tudatosan: milyen kiadványfajtákat dolgozzon fel hagyományos módszerekkel, illetve melyeket kezeljen másként. Az alábbi jegyzék – természetesen – a könyvtár sajátos igényeit tükrözi s mindössze néhány havi megfigyelésre támaszkodik, ezért korántsem teljes. A tüzetes vizsgálat logikai következetlenségeket is találhat – közlésére mégis vállalkozunk, mert időszerűségét érezzük: tudjuk, hogy más könyvtárak is küszködnek hasonló gondokkal.

De a periférikus kiadványok bibliográfiai vetületére is utalnunk kell. E kiadványok tulnyomó része jelenleg kívül esik a nemzeti (szak)-bibliográfiák megfigyelési körén, ill. rendszerén (4), így a potenciális felhasználóknak csupán szűk köre értesül létükről, és kevesen jutnak el odáig, hogy felkutatásukra induljanak. S ha gyűjtőhelyüket fellelik, vállalkozniuk kell a jórészt feldolgozatlan tömeg átválogatására – amint arra már fentebb utaltunk.

Kívánatos lenne az alábbi jegyzék továbbfejlesztése, majd tovább lépve, bizonyára el lehetne érni, hogy az érdekelt könyvtárak felosztva e kiadványok halmazát, megfelelően feltárják, közninccsé tegyék anyagukat (5). Így szűkülhetne nemzeti bibliográfiai rendszerünk fehér foltja is.

PERIFÉRIKUS KIADVÁNYFAJTÁK JEGYZÉKE

1. HIVATALI ÉS INTÉZMÉNYI IRODALOM

1.0 Ismertetői

Országos intézmények ismertetői

Tudományos és felsőoktatási intézmények ismertetői

Több éves történetet felölelő feldolgozások

1.1 Jelentések, tervjelentések

Országos szervek, intézmények, egyesületek éves jelentései

Megyei szervek, intézmények, egyesületek éves jelentései

Megyei hatóságok eseti és folyamatos jelentései

Ágazati - -

1.11 Tanulmányuti jelentések, beszámolók

Külföldi - -

Hazai - -

1.2 Prognózisok

Országos - -

Megyei - -

Fővárosi - -

Ágazati - -

1.3. Tervek, programok

Országos távlati és éves - -

Megyei távlati és éves - -

Ágazati - -

Kisebb egységek tervei

Egyes intézmények tervei

Alkalmi munkaprogramok

Kutatási - -

Tervfeladatok

1.4. Költségvetések

Állami - -

Megyei - -

Járási - -

Fővárosi - -

Városi - -

1.5. Szabályozott eljárások, utasítások

1.51. Szervezeti szabályzatok, alapszabályok

Országos szervek szervezeti szabályai, alapszabályai

Intézményi alapszabályminták, szervezeti alapszabályok

1.52. Működési, ügyviteli, ügykezelési szabályzatok. Ügyrendek. Házirendek. Szolgálati utasítások

Országos szervek működési stb. szabályai

Tervezési szabályzatok

Ügyviteli nyomtatványok. Űrlapok

1.53. Balesetelhárítási, munkavédelmi, tűzrendészeti óvórendszabályok, utmutatók

Országos rendszabályok

Ágazati rendszabályok

1.54. Számviteli- és bérszabályzatok, utmutatók, segédletek

Ágazati kollektív szerződési irányelvek

Országos számlakeretek

Munkabéreellenőrzési utmutatók stb.

Takarékossági utmutatók stb.

Leltározási utmutatók stb.

2. VÁLLALATI IRODALOM

2.0 Többévet felölelő vállalat- és üzemtörténetek

2.1 Jelentések

Éves - -

Mérlegbeszámolók, zárszámadások

Jegyzőkönyvek

2.2 Munkatervek, programok

Ágazati - -

Vállalati - -

Műszintervek

2.3 Tervrajzok

Tipustervrajzok

Tervdokumentációk

Regionális tervpályázatok

Egyéb - -

Gyártmányok tervrajzai

2.4 Szabályozott eljárások, utasítások

2.41 Alapszabályzatok, szervezeti és működési szabályok, műszaki előírások

Munkaverseny szabályzatok

Ujitási feladattervek

Minőségi előírások, feltételek

Számítógépes programok

2.42 Bér- és számviteli utasítások, szabályzatok

Bérszerződések, vállalati kollektív szerződések

Nyereségrészesedési utmutatók

Normakalkulációs utasítások

Beruházási utasítások

Könyvelési, számlázási segédletek

Leltári és anyagjegyzékek

Készletjegyzékek

Álló- és fogyóeszköz jegyzékek

Ügyviteli nyomtatványok, űrlapok, kérdőívek

Megrendelőlapok

Vevőszolgálati csekkfüzetek

2.43. Vállalati szabványok, előírások, feltételek

2.5. Katalógusok. Prospektusok. Termékjegyzékek

2.51 Vállalati katalógusok

Országos katalógusok

2.52 Országos gyártmányjegyzékek

Országos termékjegyzékek

Országos cikklisták

2.53 Prospektusok

2.6. Árjegyzékek. Díjszabások

Országos --

Egységárgyűjtemények

Ágazati --

Vállalati --

2.7. Gépkönyvek

Kezelési, karbantartási, használati utasítások

3. SZABADALMI LEIRÁSOK, SZABVÁNYOK

3.1 Szabadalmi leírások

3.2 Szabványok

Országos --

Éves szabványjegyzékek

Szabványgyűjtemények

4. KONGRESSZUSI KIADVÁNYOK

Nemzetközi és országos kongresszusok, szimpóziumok,
konferenciák meghívói, forgatókönyvei
Nemzetközi és országos kongresszusok
teljes anyagát tartalmazó kötetek.

5. OKTATÁSI ANYAG

5.01 Oktatási segédletek általában

Tantervek

Tananyagbeosztások

Tantárgyi utmutatók

Gyakorlatok munkarendje

Vizsgakérdések, tételek

5.02 Pályaválasztás

Országos - i tanácsadók

Budapesti - i tanácsadók

Megyei stb. - i tanácsadók

Pályalkalmassági vizsgálatok

5.1. Közoktatás

5.11 Alsófoku

Tankönyv

Munkafüzet

5.12 Középfoku

Értesítő, évkönyv

Tankönyv, új kiadás

Tankönyv, változatlan utánnyomás

Munkafüzet

Szöveggyűjtemény

Tanulmányi versenyek

5.13 Felsőfoku

Intézeti ismertető

Tájékoztatók

Tanrendek

Értesítők, évkönyvek

Jegyzetek új kiadásai

Jegyzetek változatlan utánnyomásai

Feladatgyűjtemények

Szakedolgozatok ajánlott témaköri jegyzékei

Diákköri konferenciák előadásai

5.2 Tanfolyamok

5.21 Jegyzetek

- Vezetőképzési --
- Felsőfoku --
- Középszintű --
- Alapfoku --

5.22 Tanfolyamon elhangzott előadások

5.23 Oktatási segédletek

Tanfolyami vezérvonalak, utmutatók

6. CIM- ÉS NÉVTÁRAK

6.1 Telefonkönyv

- Megyei --
- Fővárosi --
- Intézményi --

6.2 Telex előfizetők névjegyzéke

6.3 Intézményi cím- és névjegyzékek

7. MENETRENDEK

Országos --

Vonalszakasz

Városi --

8. KÖNYV-, FORDÍTÁS-, FILM- stb. JEGYZÉKEK (KATALÓGUSOK)

8.1 Könyvjegyzékek

8.11. Kiadói jegyzékek

- Éves --
- Esetenkénti --
- Kiadási tervek

8.12 Kereskedelmi jegyzékek, katalógusok

- Éves --
- Könyvaukciók katalógusai
- Esetenkénti --

8.13 Könyvtári jegyzékek, katalógusok

- Folyóiratok országos lelőhelyjegyzékei
- Országos könyvtárak éves folyóiratkatalógusai
- Gyarapodási jegyzékek
- Selejtezési jegyzékek
- Főlép példány jegyzékek

8.14 Bibliográfiák

- Tudományos (szak)--
- Ajánló --
- Röplap--

8.2 Fordítások

- Fordítások sokszorosított formában
- Éves, féléves stb. fordításjegyzékek
- Esetenkénti fordításjegyzékek

8.3. Filmek
Tudományos filmek összefoglaló jegyzékei
Diafilmek jegyzékei

8.4. Zeneművek
Hangplemez árjegyzékek
Zenemű árjegyzékek

8.5. Egyéb katalógusok
Országos bélyegkatalógus
Magkatalógus (index seminum)

9. TERVRAJZOK

Tervpályázatok
Típusterv-gyűjtemények

10. ZENEMŰVEK

Kották
Kottagyűjtemények
Énekeskönyvek

11. FORGATÓKÖNYVEK

Rádiójátékok forgatókönyvei
Televíziójátékok forgatókönyvei
Filmek forgatókönyvei
Szinművek forgatókönyvei
Ünnepségek forgatókönyvei

12. BÉRMUNKÁK

13. APRÓNYOMTATVÁNYOK

13.1. Akadémiai (doktori, kandidátusi)
disszertációk tézisei

13.2. Rendezvények, ünnepségek

Meghívók

Műsorok

Évfordulókra kiadott füzetek

Beszédvázlatok

Eseménynaptárak

Üdülési, idegenforgalmi prospektusok, tájékoztatók,

Sportversenyek programjai, versenykiírások

Sportversenyek sorsolási jegyzékei

Országos, nemzetközi sporteredmények

13.3. Nyereményjegyzékek

13.4. Rejtvények

13.5. Divatlapok

13.6. Képeskönyvek

13.7. Különlennyomatok

1. Közművelődési adatgyűjtemény. Bp. 1973. 29 p. (Statistikai időszakos közlemények, 288.)
2. 1960-ban 4 iv terjedelemig, 1965-től 3 iv terjedelemig.
3. Könyvkiadás 1972. Bp. 1973. 52 p.
4. Vö, IFLA 1973. évi közgyűlésén elhangzott előadásokkal, különösen Maurice B. Line: Inclusion of materials in current national bibliographies; továbbá Helmut Röttsch: Zu den Problemen der Sammelgrundsätze einer Nationalbibliothek.
5. Példamutató lehet ebben a KLTE Könyvtára és az OMKDK közös összeállítású: Hazai prospektusok gyártmányokról, szolgáltatásokról. Jegyzék-index. Mezőgazdasági gépek. Bp. 1972. 97 p.

A szakemberek bibliográfiai igényeinek osztályozása és nyilvántartása

E. V. IENIS

A szerző Klaszszifikációja i ucset bibliograficeszkizh zaproszov szpecialisztovc. cikkét (Szovetszkaja Bibliografija 1973. 1. sz. 26-41. p.) ANGYAL Erzsébet tömörítette.

Az, hogy a szakembereket nem elégíti ki a könyvtárak tájékoztató-bibliográfiai tevékenysége, mindenekelőtt négy okkal magyarázható:

1. gyorsan nő és egyre bonyolultabb a szakemberek információigénye,
2. a szakemberek száma önmagában véve nő, de nő arányuk a többi olvasóhoz képest,
3. nő az egyes szakmák differenciálódása, ezzel kapcsolatban megsokszorozódik a különböző területek szakemberei között a kölcsönös megértés nehézsége,
4. egyre munkaigényesebb a keresés és a szükséges információk kiválasztása.

A könyvtári-bibliográfiai tájékoztatás eszközei még összességükben sem tükrözik kellő teljességgel a létező publikációkat. Jelentős az időeltolódás a megjelenés és a tájékoztatási eszközökbe való bekerülés között, így a friss anyagról nem megfelelő az informálás. Nyilvánvaló, hogy azt a gyökeres változást, mely a szakembereknek nyújtandó tájékoztató-bibliográfiai szolgáltatás javításához szükséges, csak jelentős beruházással lehet elérni. Ugyanakkor a tájékoztató szolgálat fejlesztésével kapcsolatban kétséges a tájékoztató-bibliog-